

VALSTYBINĖS POLITIKOS TAIKYMO TIESIOGINĖMS UŽSIENIO INVESTICIJOMS PRITRAUKTI TEORINĖS ĮŽVALGOS

Romualdas Ginevičius¹, Agnė Šimelytė²

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva
El. paštas: ¹romualdas.ginevicius@vgtu.lt; ²agne.simelyte@vgtu.lt

Įteikta 2010-11-04; priimta 2011-01-26

Santrauka. Straipsnyje kritiškai žvelgiama į teorines valstybės politikos koncepcijas investicijų atžvilgiu. Analizuojant politines valstybės koncepcijas, išskiriami pagrindiniai du teoriniai požiūriai į tiesioginių užsienio investicijų skatinimą: liberalusis ir reguliuojamasis. Reguluojamoji politika – smarkių diskusijų objektas, kuris atskirais atvejais sukuria neigiamą požiūrį į šalį. Dėl to mažėja priimančiosios šalies investicijų intensyvumas. Straipsnyje perteikiami skirtingi valstybės intervencijos požiūriai. Liberalioji valstybės politika tiesioginių užsienio investicijų atžvilgiu plačiausiai taikoma pasaulyje. Tačiau pastaruoju metu vis daugiau šalių linkusios pereiti prie reguliuojamosios valstybinės politikos. Todėl straipsnyje nagrinėjamos pagrindinės priežastys, lemiančios minėtą reiškinį. Akcentuojama reguliuojamosios politikos nauda tiesioginių investicijų atžvilgiu.

Reikšminiai žodžiai: valstybės politika, TUI paskatos, liberalizmas, reguliavimas, privatizacija.

THE THEORETICAL INSIGHTS OF THE STATE'S PROMOTION POLICY ON FDI

Romualdas Ginevičius¹, Agnė Šimelytė²

Vilnius Gediminas Technical University, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lithuania
E-mails: ¹romualdas.ginevicius@vgtu.lt; ²agne.simelyte@vgtu.lt (correspondin author)

Received 26 November 2010; accepted 26 January 2011

Abstract. This article critically examines the concepts of public policy in respect of foreign direct investment. The analysis of the concepts of public policy identifies two main theoretical approaches to the promotion of foreign direct investment, namely – the liberal, and the regulatory one. A regulatory policy is a matter of fierce dispute, which in some cases creates a negative perception of a country. Thus, the intensity of investment of a host country is declined. This article also introduces some specific attitudes towards the intervention of a state. A liberal government policy on foreign direct investment is widely applied all over the world. However, nowadays more and more countries tend to switch from the liberal government policy to the regulatory one. Therefore, this article discusses the main causes of this phenomenon. The benefit of the regulatory policy towards FDI is emphasized.

Keywords: government policy, FDI incentives, liberalism, regulation.

JEL Classification: F20 F21 F23 P26 P29.

1. Įvadas

Transnacionalinių korporacijų (toliau – TNCs) plėtra ir jų tendencijos kurti bendrą rinką bei tarptautinio kapitalo judėjimas – vienas svarbiausių ekonominių reiškinių. Tiesioginių užsienio investicijų (toliau – TUI) srantai išaugo išsivysčiusiose ir besivystančiose šalyse. Be abejo, užsienio investicijos tapo išorinio finansavimo naujų rinkų šaltiniu. Pirma, kad augtų ekonomika jų viduje, tokioms valstybėms reikia išorinių lėšų ir inovatyvių technologijų diegimo (Dunning 1993; Blomstrom *et al.* 1996; Tvaronavičienė *et al.* 2009). Antra, valdant ir mokant darbuotojus išauga priimančiosios šalies žinios, skatinančios ekonomikos augimą. Trečia, atsižvelgiant į veiklos pradžia, pardavimo atvejus, licencijas ir susitarimus, jos skatina technologijų modernizavimą (Markusen, Bora 2002). TUI daugiausia lemia ekonominiai veiksniai. TUI klasifikuojamos pagal motyvaciją investuoti užsienio šalyje: išteklių paieška, rinkos plėtra, TUI efektyvumo didinimas ir kapitalo didinimas. Pigesnių išteklių siekiančios TNCs motyvuotos investuoti gausius gamtos išteklius turinčioje šalyje. Tokio tipo TUI istoriškai gana svarbios ir vis dar išlieka pagrindinės TUI besivystančiose šalyse (Tvaronavičienė, Grybaitė 2007; Tvaronavičienė *et al.* 2009). Tačiau pastaruoju metu pasaulyje TUI siekiančių gamtinių išteklių labai sumažėjo. Sumažėjimas susijęs ne tik su tuo, kad gamtos išteklių sąskaita sumažintų dalį pasaulio produkcijos. Tuo pačiu metu TUI nebelaikoma prioritetine gavybos pramonėje. TUI buvo skiriama pirmenybė prekybos srityje, kai gamtinių išteklių turtingoms šalims trūko didelės apimties kapitalo ir (arba) jos neturėjo būtinų techninių įgūdžių. Kai priimančioji šalis neriboja TNCs veiklos, užsienio investuotojai taip pat teikia pirmenybę bendroms įmonėms su priimančios šalies verslininkais, o ne turtiniams susitarimams kartu su užsienio investuotojais, ir siekia užmegzti prekybos santykius, taip sudarydami lygiavertę konkurencingą aplinką priimančioje šalyje. Tačiau kyla ne tik užsienio kapitalo pritraukimo problema. Kyla ir tikslingo kompanijų integravimo į rinką ir lėšų naudojimo problema. Pirma, tarptautinis kapitalas veikia valstybes, kuriose vykdo veiklą. Jis turi tiek tiesioginę, tiek netiesioginę reikšmę valstybės savarankiškumui. Antra vertus, valstybės tiesiogiai veikia tarptautines kompanijas. Valstybės suformuota užsienio kapitalo intensyvinimo politika, taikomos priemonės tarptautinėms kompanijoms sudaro sąlygas, naudojant vietinę darbo jėgą, žemę bei kapitalą, integruotis į vietinę rinką, plėsti gamybą. Tačiau valstybės, tikėdamosi teigiamo užsienio kapitalo poveikio, neįvertina šalies ekonominės situacijos, užsienio investicijų poreikio. Daugelyje valstybių vyrauja nuostata, kad TUI skatina ekonominę plėtrą, todėl vyriausybės visomis išgalėmis intensyvina TUI, vykdydamos joms palankią politiką (Dumludag 2009), kurios pagrindinis tikslas – bet kuriomis priemonėmis pritraukti užsienio kapitalą.

Straipsnio tikslas – kritiškai įvertinti teorines valstybės politikos koncepcijas tiesioginių investicijų atžvilgiu. Straipsnyje taikomi šie *tyrimo metodai*: mokslinės literatūros analizė, sisteminė analizė, bendroji ir loginė analizė, lyginimas, apibendrinimas ir sintezė.

2. Valstybės politikos formavimo tiesioginių užsienio investicijų atžvilgiu poreikis

Beveik visos vyriausybės, nepriklausomai nuo jų politinės orientacijos, aktyviai vykdo politiką tarptautinio verslo atžvilgiu. Nacionalinės politikos tipas arba režimas gali būti apibūdintas kaip principas, kuriuo remdamasi, priimančioji šalis taiko politiką TUI atžvilgiu, kuri yra palankiausia vietiniams investuotojams. Ši sąvoka itin svarbi TNCs pasaulinei strategijai. Įėjimas į tarptautinę rinką – pirmasis ir pagrindinis žingsnis, pradedant vykdyti tarptautines operacijas, kuri atlikdamos TNCs patenka į rinką ir gauna joms reikalingų išteklių, sukuria vietovėse turto portfelį, padidina konkurencingumą tarptautiniu lygmeniu.

Bendra politikos sistema sudaryta iš gana nevienalyčių elementų, kaip antai ekonominis, socialinis ir politinis stabilumas, taisyklės, reglamentuojančios atvykimo į šalį ir operacijų TNCs vyksmą. Šie elementai turi vieną svarbią charakteristiką: jais gali būti siekiama skatinti tiesiogines užsienio investicijas, tačiau visada išlieka dilema – ar TNCs tikrai reaguos numatomu būdu. Tokia situacija susidaro, nes bendras stabilumas ir priimančiosios šalies atvirumas TUI – būtinos sąlygos pritraukiant užsienio kapitalą. Užsienio investicijų intensyvumas auga tik kai šalis yra atvira. Tai priklauso nuo inovatyvios valstybės politikos. Inovatyvi valstybės politika gali sukurti efektyvumą, bet inovatyvumas netaiko demokratinio valdymo. Vis dėlto, siekiant efektyvumo, demokratija sudaro galimybę integruoti inovatyvaus viešojo valdymo priemones. Taigi siektini tikslai tarpusavyje glaudžiai susiję. Jie sistemiškai tiesiogiai susiję ir su nacionalinės politikos pobūdžiu. Politikos tikslai pasiekiami ir įgyvendinami tik parinkus tam tikras priemones, kuriomis siekiama suintensyvinti užsienio investicijų srautus. Pritraukiant strateginius užsienio investuotojus, viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas iškyla į pirmą lygį kartu su investicijų finansavimo politika ir valstybės investicijų politika, kuri šiuo atveju nevaidina svarbiausiojo vaidmens. Pritraukdama strateginius investuotojus, valstybė jau turi nusistačiusi prioritetinę sritį ar net prioritetinį objektą, kurį įsigis ar sukurs užsienio investuotojas. Pavyzdžiui, sujungimas ar susijungimas dviejų šalių panašias paslaugas teikiančių įmonių, kurios yra strateginės reikšmės tiek vienoje, tiek kitoje valstybėje, galėtų turėti didelę įtaką ekonominei aplinkinių šalių priklausomybei. Taip atsirastų tarptautinės monopolizacijos galimybės tam tikrame regione, kuri bet kokių atveju išeina iš sistemos ribų, nes tarptautinės prekybos politikoje numatytos sank-

cijos monopolizacijai. Iki šiol literatūroje išlieka konsensusas, ar TNCs investuoja į tam tikras vietas daugiausia dėl stiprios ekonomikos priimančiose šalyse, kurių itin plati rinka, stabili makroekonominė aplinka ir t. t. (Dunning 1993), nes auga integracija į globalias rinkas ir intensyvėja konkurencija tarp šalių pritraukiant TUI. Pačios priimančios šalies ekonomikos pagrindas gali būti nepakankamai konkurencingas pritraukti TUI. Teigtina, jog vyriausybės politika gali padidinti ar sumažinti rinkos trūkumus, kurie skatina ar mažina TUI srautus į šalį (Banga 2003). Tačiau Tvaronavičienė ir Korsakienė (2007) pažymi, jog verslo ir valstybės ryšys gana silpnas.

3. Politinio valstybės valdymo teorijos

Išskiriami pagrindiniai politikos požiūriai į TUI skatinimą: liberalusis, reguliuojamasis ir mišrusis (Majone 1997; Levi-Faur, Jordana 2005). Liberalizmas, jungiantis tiek klasikinę, tiek neoklasikinę ekonominės plėtros teorijas, yra labiausiai paplitusi tarptautinės ekonomikos sistema. Liberaliosios ekonomikos šalininkams būdinga mintis mažinti valstybės kišimąsi į visuomenės gyvenimą, ypač valstybės persikirsantomąją funkciją (Bivainis 2005).

Liberaliosios teorijos pažymi, kad egzistuojanti tarptautinė rinkos struktūra suteikia palankiausias sąlygas besivystančių ir pereinamojo laikotarpio šalių ekonomikos plėtrai. Pagrindines šalies ekonomikos plėtros problemas sukelia pačios besivystančios ir pereinamojo laikotarpio šalys (Spero, Hart 2009). Neoliberali ekonomikos politika kaip globalus ekonominis režimas remiasi laisvąja prekyba ir laisvąja rinka. Plačiąja prasme neoliberalios ekonomikos sąlygomis valstybės vaidmuo privatizacijos metu sumažėja, nyksta valstybės reguliavimas, mokesčiai ir valstybės išlaidos mažėja. Šis procesas dažnai susijęs su globalizacija, verslo struktūrų interesais, nacionaline kultūra ir lanksčiu darbo jėgos judėjimu (Gilardi 2005; Prasad *et al.* 2007). Beje, Prasad (2007), teigia, kad neoliberalizmo kilmės paaiškinimas – demokratija. Tokiu atveju neoliberali valdymo politika dažnai suprantama kaip visiška valstybės nesikišimo į rinką ir rinkos nekontroliavimo strategija, t. y. atsiranda galimybė susidaryti anarchijai. Tačiau tik tuomet rinkos stabilumas gali būti sutrikdytas, jeigu naujas stambus rinkos dalyvis (monopolininkas) įves naujas kontrolės koncepcijas (Geroski 1992). Besivystančioms šalims stengiantis pasiekti išsivysčiusių šalių lygį, liberalai pateisina laisvą prekybą ir investicijų srautų judėjimą iš išsivysčiusių šalių į besivystančias. Prekyba tarp šių šalių nėra lygus tarpusavio apkeitimas prekėmis, leistinas tarptautinių organizacijų. Tačiau liberalų požiūriu, laisvoji prekyba vis dėlto išlaiko galimybę konkurencingai prekybai tarp besivystančių ir išsivysčiusių šalių. Kaip pažymi Bernatonytė ir Normantienė (2007), ryški plėtra prekybos šakos viduje industrinėse šalyse gerokai palengvina prekybos liberalizavimo procesą.

Liberalus požiūris į globalią rinką sudaro sąlygas valstybėms formuoti TUI skatinimo politiką, neatžvelgiant į galimą neigiamą užsienio investuotojų poveikį šaliai. Per intensyvi TUI skatinimo politika kelia grėsmę rinkos pusiausvyrai ir veda valstybę planinės ekonomikos link. Atrodytų, kad TUI intensyvinimo politika skatina galimus pavojus priimančioje šalyje. Viešųjų pajamų išlaidų didinimas, siekiant TUI, iškreipia kitus ekonomikos išteklius, finansines valstybės pajamas, kitos pramonės šakos tampa mažiau konkurencingos. Remiantis neoklasikinėmis tobulos konkurencijos prielaidomis, priimančios šalies poreikis – kad veikiančių užsienio kompanijų vietiniai padaliniai pakeistų brangius importuojamus gaminius ir paslaugas vietinėje rinkoje. Prekybos barjerai sukuria neveiksmingumą, nukreipia išteklius iš produktyvesnių gamintojų, didėja kainos maistui, o tai sudaro nepalankias sąlygas galutiniams produkto vartotojams. Tačiau pačios būdamos apsaugotos nuo pigesnio importo, užsienio kompanijos, atitinkančios vietinės rinkos poreikius, sektoriuje gali pasinaudoti didelė grąža.

Neoklasikinėje sistemoje priimančios šalies poreikis eksportuoti gilina pačios priimančios šalies ekonomikos sunkumus. Kadangi gamybos išlaidos vietinėje rinkoje didesnės nei kainos, valstybė privalo subsidijuoti ir taip skatinti vietinių įmonių prekių ir paslaugų eksportą, tokiu būdu suteikiant verslui gyvybingumą. Iš tiesų ši mokesčių subsidija – numanomas mokestis už kitus ūkio subjektus, paliekant kitus sektorius mažiau konkurencingus, o tai sukelia ekonomikos augimo perspektyvų pasipriešinimą. Derinant vietinės ir eksporto prekybos pusiausvyros strategijas, būtina išlaikyti mokėjimų balansą. Kai kurių mokslininkų nuomone, vidiniai įsipareigojimai mažina šalies eksporto potencialą, kuris veda blogėjančio mokėjimo balanso link.

Tobulos konkurencijos prielaidos susilpnėjimas šalies ekonomikoje, užsienio investuotojų vykdoma veikla pramonės šakose apsunkina TUI politikos formavimą.

Tačiau marksistinės ir neomarksistinės teorijos arba, kitaip tariant, reguliuojamosios minties teorijos, prieštarauja liberaliosioms teorijoms ir pažymi, kad mažiau pajamų gaunančios šalys skursta ne dėl to, kad praktikuoja neoliberalų režimą, bet dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių. Neomarksistinės teorijos propagavimas atsirado 1950–1960 m. Priešingai nei klasikinė marksizmo teorija, propagavusi imperializmo privalumus ir teikiamą naudą, ši teorija teigė, kad imperializmo egzistavimas sukelia kliūčių besivystančioms ir pereinamojo laikotarpio šalims. Jos teigimu, tokia padėtis išsilaikys iki tol, kol šios šalys bus liberalaus režimo dalimi, nes monopolinis kapitalas, kilęs iš išsivysčiusių šalių, kontroliuoja tarptautinę rinką. Neomarksistų ir maksistų požiūriu, užsienio kapitalo gautas pelnas šalyje paprastai nuteka į išsivysčiusias šalis. Be to, eksportas nėra investicijos, kurios gali užtikrinti naujas darbo vietas.

Kitu užsienio kapitalo plėtros aspektu išlieka tarptautinė finansinė sistema. Apribojus ar uždraudus užsienio kapitalo plėtrą besivystančiose šalyse, šių šalių vyriausybės būtų priverstos aktyviau skolintis tarptautinėse rinkose. Tuomet šalių skolos tvarkymas ir skolos grąžinimas nutekintų besivystančių šalių turtą. Galiausiai eksportas neskatina besivystančių šalių iškraipytos plėtros, skatinant užsienio investicijas ir prekybą nekilnojamojo turto plėtros išteklių šaltiniu per skolos paslaugas. Struktūrinė teorija (angl. *Structural Theory*), turėjusi nemažą indėlį tarptautinei pietų ekonomikos politikai, apima tiek liberalų, tiek marksistinių požiūrį, kuriuo remdamasi tarptautinė rinka nelinkusi plėstis į mažiau išvysčiusias šalis. Nereguluojama tarptautinė prekyba ir tarptautinio kapitalo judėjimas labiau skatina nei silpnina tarptautinę nelygybę, nebent vykdant reformas tiek nacionaliniu lyg, tiek tarptautiniu lygiu. Priešingai liberalų požiūriui, struktūralistams prekyba nėra ekonomikos augimo jėga, nes jos plėtra užpildo besivystančių ir išsivysčiusių šalių skirtumus. Tačiau sistema sukuria mažėjančias prekybos sąlygas besivystančiose šalyse. Struktūralistai palaiko mintį, kad tarptautinė prekyba sudaro sąlygas nepageidaujamai dvigubai ekonomikai. Remiantis liberalų požiūriu, eksporto specializacijos ir koncentracijos veikla vykdoma pagal bendradarbiavimo naudą žemės ūkiui ar nuo žaliavos gamybos, kuri veikia kaip pagrindinė jėga, skatinanti besivystančių šalių ekonomikas. Tarptautinė prekyba bendrąja prasme stimuliuoja šalies ekonomikos augimą.

Struktūralizmo teorija, priešingai nei liberalizmo, nepalaiko besivystančių šalių specializacijos gamyboje, o tik naudingųjų iškasenų bei žemės ūkio produktų eksporto. Anot jų, tokia situacija neigiamai veikia produktų konkurencingumą ir mažina tarptautinės prekybos sąlygas, todėl siektina diversifikacija nuo žemės ūkio ir naudingųjų iškasenų gatavos produkcijos ir paslaugų link. Siekiant tai įgyvendinti, turėtų būti atsižvelgiama į greitą vietinės gamybos įmonių įsteigimą. To pagrindas – importo sumažinimas ir pakeitimas vietine produkcija. Antra, besivystančių valstybių vyriausybės turėtų mažinti barjerus TUI ir tarptautinei prekybai. Trečia, turėtų būti vykdomas regioninės integracijos skatinimas dvišaliais ir daugiašaliais susitarimais.

Nors struktūralizmo teorija ir panaši į marksizmo bei pabrėžia neigiamą poveikį prekybos mažėjimui laiko atžvilgiu besivystančiose šalyse, tačiau šios dvi teorijos iš esmės skiriasi. Struktūralizmo teorijos pripažįsta tarptautinės sistemos pertvarkos galimybę pakeisti jo natūralų procesą. Tačiau struktūralizmo propaguotojai tarpusavyje nesutaria dėl galimos reformos – finansinės užsienio pagalbos, TUI ir eksporto ribojimo, industrializacijos, kurios įgyvendinimas sumažintų atskirtį tarp besivystančių ir išsivysčiusių šalių.

Kita vertus, marksizmo teorijos pripažįsta tik pagrindinio kapitalo sistemą, kuri gali plėtotis tik visiškos revoliucijos atveju sunaikinant tarptautinę kapitalistinę sistemą ir ją pakeičiant tarptautine socialistine sistema. Liberali politika

skatinta lengvesnių ekonominių ir socialinių santykių bei socialinės gerovės programų, iniciatyvų bei konservatyvios politikos siekius, evoliucionuoja politikos kaitos ir jos priemonių įgyvendinimo atžvilgiu. Be to, sunku nubrėžti liniją tarp liberalios ir konservatyvios politikos pozicijos TUI atžvilgiu. Paprastai jos paremtos dialogu ir bendru sutarimu (Spero, Hart 2009).

4. Užsienio investicijų intensyvinimo priemonių poveikis tiesioginėms užsienio investicijoms

Taylor (2000) žvelgia teigiamai į TUI iniciatyvų taikymą kaip efektyvias priemones TNCs pritraukti. Jų teigimu, užsienio kapitalo pritraukimą riboja ir neigiamai veikia priimančioje valstybėje nustatyti reikalavimai užsienio investuotojams bei jų įgyvendinimas. Tačiau teigiamas ir efektyvus užsienio investicijų intensyvinimo priemonių vykdymas galimas esant tik ribotam laikotarpiui ir ribotam TUI dydžiui UNCTAD (1996), ypač kai taikomos specifinės TUI skatinimo priemonės tam tikram projektui įgyvendinti. Mokesčių paskatos teigiamai veikia vietos sprendimus, ypač į eksportą orientuotas TUI, nors kitų mokslininkų nuomone, priimančiosios vyriausybės politika silpnai veikia TUI srautus. Caves (1971), Banga (2003) teigia, kad iš esmės iniciatyvos – veiksmingos, jei tik atsižvelgiama į pagrindinį TUI lemiantį sprendimo veiksnį investuoti priimančioje šalyje. Nors ir naudinga pritraukti tam tikros rūšies TUI, taikomos TUI paskatos neefektyvios visoje priimančioje šalies ekonomikoje, o tik tam tikroje verslo šakoje (Hoekman, Saggi 2000). Vis dėlto, anot Nunnenkamp (2002), TNCs investuoti motyvuojantys veiksniai nuo 9-ojo dešimtmečio nedaug pasikeitė, rinka tradiciškai išlieka bene svarbiausiu veiksmu pritraukiant TUI. Be to, Blomstrom ir Kokko (2002) iškelia klausimą, iki kokios lygio TUI skatinimas pasiteisina tinkamas šalyje, atsižvelgiant į tai, kad priimančios šalies ištekliams naudojami TNCs.

Ekonomistai Blomstrom ir Kokko (2002) atskiria tarpregioninius susitarimus kaip dviejų dimensijų poveikį TUI, liberalizuojant prekybą kaip netiesioginį poveikį TNCs ir tiesioginį poveikį per tiesioginio investavimo ypatumus priimančioje šalyje, kurie apibrėžiami remiantis tiek nacionaliniu lygiu, tiek tarptautiniais susitarimais (Banga 2003). Remiantis minėtu požiūriu galima teigti, jog mažinant tarpregioninius tarifus, galima rinkos plėtra ir TUI srautų augimas, tačiau netgi mažinant išorinius tarifus, TUI srautai gali sumažėti dėl tarifų svyravimų. Tačiau vis dažniau atsigręžiama į TUI pozityvių ir negatyvių poveikių priimančiai šaliai santykį, todėl teigiamo TUI poveikio modelis tampa nebe toks populiarus. Visgi diskutuojama, ar valdžios institucijos turėtų naudotis rinkos jėgų įtakos kryptimis ir pobūdžiu šalies ekonomikos augimui: rinkos ir konkurencijos, reformomis ir neskatinimu bereikalingo išteklių naudojimo, o

skatinimu mokymosi ir technologijų plėtros (Blomstorm *et al.* 2000). Iš tiesų priimančios šalies intervencija, kaip ir reguliuojamos politikos formavimas, kuria siekiama veikti užsienio kompanijų veiksmus, didina investicijų išlaidas ir riziką (Moran 2003) ir atskirais atvejais sukuria neigiamą požiūrį į šalį, dėl to mažėja investicijų intensyvumas. Be to, intervencijos pasekmės, tikslingumas ir galima nauda – vis dar mokslinių diskusijų objektas.

5. Valstybės reguliuojamosios politikos teoriniai aspektai

Reguliuojamosios politikos modelis remiasi neomark-sistų, struktūralistų ir priklausybės teorijos mokyklo-mis. Reguliavimas – platus terminas, vartojamas ne tik socialiniuose moksluose. Reguliavimas tyrinėtas įvairiais aspektais, metodais, todėl ir jo samprata įvairi. Teorijoje ir įstatymuose pateikiami daugialypiai reglamentavimo ir reguliavimo apibrėžimai. Pavyzdžiui, Amerikos admin-istracinio proceso aktas apibrėžia *rule* kaip *taisyklę*, o ne terminu *reglamentas*, tačiau tokia samprata apsiribojama pačiame akte (Kerwin 1994). Kaip teigia Sharkansky (1982), kiti teisės aktai minėtus terminus taiko plačiau, tačiau ga-nėtinai chaotiškai, todėl siektina terminus ir jų taikymą suvienodinti.

Dažnai atskiruose teisiniuose reglamentuose *rule*, *ruling* taikoma skirtingai. Europos Sąjungoje galima išskirti net penkias teises formas: reglamentavimas, direktyva, nutartis, rekomendacija ir nuomonė. Reglamentavimu lai-koma vienokia ar kitokia taisyklė, kuri tiesiogiai taikoma kiekvienoje ES šalyje. Lietuvoje Korsakaitė (2006) regu-liavimą glaudžiai susieja su viešąja politika bei viešuoju administravimu – viešosios politikos įgyvendinimo prie-mone, darančia įtaką verslo sprendimams, o per tai – ir kiekvieno visuomenės nario kaip vartotojo gerovei. Raipos (2010) nuomone, reguliavimas – vienas viešosios politikos elementų, kuriuo siekiama naudoti iš ribojimų, kontrolės taisyklių.

Funkcionalistai (angl. *Functionalists*) reguliavimą, regla-mentavimą laiko funkcija, kuri taikoma visuomenėje, sie-kiant tam tikrų tikslų (rizikos minimizavimo, ekonomikos kontrolė). Materialistai, apibrėždami reglamentavimą, išskiri-a elementus, turinčius loginį sąryšį, ir bando apibrėžti bei nustatyti palankias sąlygas jiems taikyti. Pavyzdžiui, „regla-mentas yra institucinės normos“ forma (įgyvendinimas). Konvencionalistų (angl. *Conventionalist*) apibrėžimuose daugiausia dėmesio skiriama „taip arba taip“ sąvokai, kuri vartojama praktikoje. Reglamentas apima nuolatinių veiksmų stebėsenos, vertinimo ir tobulinimo taisykles, o ne *ad hoc* veiklą. Šia sąvoka taip pat tikimasi, kad *ex-ante* taisyklės bus dominuojanti forma, reguliavimo kontrolė. Minėtas apibrėžimas tinkamiausias vartoti, nes yra plačiau-siai pripažintas. Be to, reguliavimas vykdomas ne vienos

reguliuojamosios institucijos, bet įvairių vykdomosios valdžios institucijų.

Kitas apibrėžimas *reglamentavimą* pripažįsta tik viešo-sioms paslaugoms ir jį įgyvendina viešosios reguliavimo institucijos, tačiau neapima verslo sektorių reguliavimo. Šis apibrėžimas yra mažiau sėkmingas, tačiau kitais aspek-tais. Plačiau reguliavimas apibrėžiamas kaip teisinė forma, apimanti visus socialinės kontrolės mechanizmus, įskaitant ir privatų sektorių. Iš tiesų jis apima ne tik mechanizmus, kuriais reguliuojama valstybės vykdoma veikla, bet ir tokių, kaip socialinių normų gerinamas arba tiesioginis rinkos elgesio modifikavimas (Baldwin 2008). Levi-Faur, Jordana (2005) apibrėžia reglamentą taip: „Tai bet koks procesas ar jų rinkinys, kurių normos nustatomos ir kuriems tai-komos normos stebėti elgesį ar jais siekiama nukreipti veiksmą į esamą režimą priimančioje šalyje“. Toks platus reguliavimo aiškinimas, reglamento apibrėžimas suteikia galimybę decentralizuoti reguliavimą vykdančias institu-cijas (1 lentelė). Decentralizuotą reguliavimą pabrėžia ir Black (2002): sudėtingumą, susiskaldymą ir tarpusavio priklausomybes, Vyriausybės nesėkmes. Vakarų Europoje nuo 9-ojo dešimtmečio reguliavimo režimas buvo vienas paprasčiausių viešosios politikos sprendimo būdų (Majone 2001). Iki 9-ojo dešimtmečio reglamentavimas apibrėžtas kaip valdymo priemonių rinkinys ekonomikai ir visuome-nei kontroliuoti. Reglamentavimo, reguliavimo sąvokos dažnai vartotos intervencijos prasme arba kaip intervencijos sinonimas (Majone 2001). Padidėjus nepriklausomų regu-liavimo įstaigų skaičiui, reglamentavimo sąvoka susiaurėjo ir įsikristalizavo į valdymo teoriją. Baldwin (2008) apibrėžia reguliavimą trejopai:

1. Tikslinės taisyklės ar limitai.
2. Visi valstybės intervencijos į ekonomiką metodai.
3. Visi socialinės kontrolės mechanizmai.

6. Valstybinės transnacionalinių kompanijų veiklos reguliavimo prielaidos

XX a. reguliavimo politikos augimą lemia horizontaliosios TUI ir politikos reglamentavimas, horizontalus kapitalizmo procesas, tarptautinės sklaidos politika (Levi-Faur, Jordana 2005). Šiaurės Amerikos ir Europos valstybėse reguliavimo sprendimai padėjo susikristalizuoti modeliui, grįžtam ne-priklausoma reguliavimo institucija kaip racionaliū meto-du, organizuojant privačią infrastruktūrą, kuri geba stebėti, prižiūrėti ir dalintis tarpusavio informacija tarp reguliavimo institucijų. Kadangi vis daugiau valstybių pritaiko šį modelį kaip nepriklausomą reguliavimo instituciją, vis labiau dau-gėja institucijų, didinančių spaudimą šalims diegiant šį mo-delį privatizacijai stebėti (Gilardi 2005; Braithwaite 2008). Institucinę struktūrą sudaro trys komponentai: formalių taisyklių, neformalių taisyklių ir jų įgyvendinimo mecha-nizmai (Dumludag 2009). Bassem (2009) teigia, kad valstybės

1 lentelė. Pagrindiniai rinkos reguliavimo būdai ir institucijos (Levi-Faur, Jordana 2005)

Table 1. The main methods of market regulation and institutions (Levi-Faur, Jordana 2005)

Rinkos tipas	Reguliavimo būdas	Reguliavimo institucija
Nereguliuojama	Susireguliuojanti rinka	Nėra reguliavimo institucijos (valstybė nesikiša į rinką)
Reguliuojama	Konkurencijos reguliavimas	Nacionalinės konkurencijos institucijos
Reguliuojama	Reguliavimas konkurencijai (angl. <i>Regulation-for-competition</i>)	Specifinės sektoriaus institucijos ir nacionalinės konkurencijos institucijos
Meta-reguliuojama	Vykdomas susireguliuavimo konkurencijos taisyklėmis	Specifinės sektoriaus institucijos ir nacionalinės konkurencijos institucijos

kontrolės mechanizmas ypač svarbus, užtikrinant TNCs paskatų mechanizmo skaidrumą. Valstybės intervencijos svarba, siekiant remti industrializaciją ir skatinti ekonominę-socialinę plėtrą, nagrinėta dar ankstyvųjų modernistų darbuose. Dicken (2002) atkreipė dėmesį į tarptautinio bendradarbiavimo svarbą ir šališkų įstatymų TUI pašalinimą, siekiant išlaikyti LDCs. Priimančiose šalyse nacionalinis reguliavimas TNCs atžvilgiu tiesiogiai siejasi su vietinių investicijų skatinimo politika, kūrimu ir vidaus pajėgumų modernizavimu. Pagal tarptautinę teisę valstybė turi visišką teisę kontroliuoti įeinančius TUI srautus, taikyti tam tikrus reikalavimus ir kontroliuoti teises užsienio investuotojams kuriant verslą priimančiosios valstybės teritorijoje. Kontrolės priemonės TNCs atžvilgiu gali apimti tiek visus, tiek atkurtus verslo sektorius. Pavyzdžiui, TNCs leidžiama investuoti tik kuriant bendrą įmonę kartu su vietiniais investuotojais ir naudojant vietinę darbo jėgą. Priimanti šalis pateikia nacionalinę politiką TNCs atžvilgiu pradėjus joms vykdyti veiklą priimančioje šalyje. Paprastai nacionalinė TUI politika vykdoma TNCs konkurencinių sąlygų sudarymu lygiomis aplinkybėmis kaip ir LDCs, tačiau vyriausybės pasilieka galimybę skirtingomis aplinkybėmis teikti specialią paramą nacionalinėms įmonėms. Vis dėlto susidaro skirtumų tarp investicijų skatinimo TNCs ir LDCs.

Paskutiniu laikotarpiu dėl TNCs sukeltos konkurencijos susitelkiama į nepageidaujamas TUI pasekmes, kurias akty-

viai nagrinėja skirtingos teorijos, pabrėžiančios neveiksmingą vyriausybės politiką TUI atžvilgiu, ir pažyminčios, kad tai slopina TUI srautus ir tarptautinę prekybą. Dabartinės reformos iškelia TUI politikos liberalizavimo klausimą. Al-Khalifa (2010) išskyrė tris teorinius argumentus, kurie pabrėžia priimančios šalies intervencijos būtinybę. Pirmia, dalyvaujančios ekonomikos plėtroje rinkos institucionalizacija, nes to rinka reikalauja nustatant institucines garantijas ir normatyvinius pagrindus, tuomet būtų įmanoma paskirstyti išteklius pagal poreikį. Antra, dominuojančios klasės – elito, kai nėra tikslios struktūros, sunaikinimas. Trečia, kolektyvinių prekių įsigijimas, siekiant užtikrinti, kad jos būtų tinkamai pateiktos. Kofele-Kale (1992) išskiria du pagrindinius priimančios šalies TUI reguliavimo būdus. Pirmasis būdas intervencijai – valstybės įmonės modelis, kai valstybė siekia tiesiogiai daryti įtaką ekonomikai ir vykdo gamybos procesus valstybėje (Al-Khalifa 2010). Antrasis reguliavimo modelis – kai valstybė pati neperima ekonomikos sektorių, tačiau, sukurdama reguliavimo mechanizmus ir priemones, siekia veikti privatų verslą. Kai kuriais atvejais reguliavimas padidina riziką, išlaidas plėtoti verslą TUI priimančioje šalyje. Gilardi *et al.* (2001) nuomone, reguliavimas minimizuoja verslo plėtojimo riziką ir padidina konkurencingumo galimybes šalyje. Kai kuriais atvejais reguliavimas remiasi administraciniais apribojimais, taisyklėmis bei dažniausia reglamentavimu.

7. Privatizacijos reikšmė formuojant užsienio investicijų politiką

Valstybės politikos pasikeitimas investicijų atžvilgiu susidūrė su demokratiškos pramonės valdymo problema, nepasitikėjimo augimu, nepaprastai politizuotu inovatyviu reguliavimu. Taip būtų galima apibrėžti naują reguliavimo formą – privatizaciją, kai valstybė pati siūlo galimus investicijų variantus į valstybinį ar iš dalies valstybinį turtą, tokiu būdu nukreipdama investicijų srautus į problemišką sritį. Privatizuojant ir liberalizuojant įvairias pramonės šakas, taikomos rinkose sukurtos skatinamosios intervencijos priemonės, užtikrinančios sąžiningas konkurencijos sąlygas, kuriomis naujai privatizuotoms įmonėms užkertamas kelias ištraukti į veiklą apribojančias situacijas ir užkertant kelią vietinių suinteresuotų grupių politiniams konfliktams (Bartels 2009; Levi-Faur, Jordana 2005; Vogel 1996). Privatizacija taip pat priklauso nuo TNCs gamybos procesų priimančios šalies sąlygomis, taip atsakant į globalizaciją, kuri pasiekta, skatinant nacionalines institucijas ir vykdam TUI skatinimo politiką.

Privatizacijos metu pritrauktos TUI – vienas kontraversiškiausių objektų, formuojant TUI politiką. Pirmia, TUI susijusios su valstybei priklausiusių įmonių įsigijimu. Dažnai teigiama, kad bendra investicijų apimtis lieka nepakitusi. Tai tiesa ta prasme, kad susijungimai ir susiliejamai (angl. *Mergers and Acquisition*, M&As), skirtingai nuo ply-

no lauko investicijų (angl. *Greenfield*) – ne daugiau kaip nuosavybės pasikeitimas (taip pat akivaizdžiai matyti, kai valstybės turtas parduodamas vietiniams privatiems investuotojams). Bet kuriuo atveju M&As investicijų augimas priklauso nuo bendrų Vyriausybės pajamų, gautų iš privatizavimo. Antra, privatizavimas, tiesiogiai susijęs su TUI, gali būti problemiškas, žvelgiant iš konkurencijos politikos pozicijos. Šiuo atveju natūralios monopolijos – valstybės monopolis – keičiamas privačiu monopoliumi (vėlgi tai turėtų būti taikoma, kai valstybės turtas parduodamas vietiniams investuotojams). Tačiau privatizavimas dažnai skaudžiai veikia nedarbą, nes naujieji savininkai linkę tuoj pat keisti personalą ir mažinti darbuotojų skaičių. Šalyse, neturinčiose tinkamos teisinės bazės, reglamentuojančios privatizacijos procesą, naujesiems savininkams susidaro galimybė tuoj pat po privatizacijos likviduoti turtą ir sąmoningai sukelti bankrotą (Jakutis, Kazlovas 2006). Trečia, TUI siejamos su privatizacija, dažnai laikant tai vienkartinį įvykiu. Be abejo, taip nėra. Privatizavimo sutartys po pirminio įsigijimo gali būti tikslinamos, pildomos dėl tolesnio investavimo. Nuosavybės pasikeitimai dažnai susiję su didelėmis papildomomis investicijomis į modernizuojamas privatizuotas įmones. Reinvesticijos uždirbtų iš įmonių, kurias užsienio investuotojai įsigijo privatizacijos metu didinant TUI srautus, susijusius su pirminiu investavimu. Galiausiai privatizavimo programos netiesiogiai gerina TUI palankų klimatą. Pavyzdžiui, nurodant Vyriausybės išsipareigojimus vykdyti reformas viename ar kitame viešajame sektoriuje. Taigi privatizacijos metu pritrauktos TUI turi tendenciją reguliariai augti.

Santykinai TUI ieškančios rinkos svarbą sunku įvertinti. Beveik neįmanoma nusakyti, ar TNCs, ieškančios naujų rinkų, tampa mažiau svarbios dėl ekonominės globalizacijos. Tiesioginėmis užsienio investicijomis siekta išvengti prekybos barjerų. Daugelis besivystančių šalių liberalizavo importo režimus, tokiu būdu užsienio investuotojams atsivėrė galimybė pasirinkti TNCs kaip importuojančią įmonę ar tiesiogines užsienio investicijas priimančioje šalyje. Ieškančių naujų rinkos galimybių TUI gali palaiapsniui mažėti. Taigi vienas iš TUI pritraukimą lemiančių veiksnių – nacionalinės rinkos dydis – nebetenka svarbos. Taigi privatizacija turėtų vykti kartu su prekybos liberalizavimu ir konkurencijos politikos formavimu, tokiu būdu užkertant kelią monopolijos galios stiprinimui ir jos piktnaudžiavimui bei monopolizuotos rinkos įsivirtinimui.

8. Užsienio investicijų skatinimo politikos formavimo teorinis modelis

Užsienio investicijos, kaip nevienalytis darinys, tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai glaudžiai susijęs su įvairiomis verslo ir viešųjų paslaugų sritimis. Todėl klasifikuojant TUI pagal įvairiausias požymius straipsnyje tikslingiausia jas klasifi-

kuoti pagal investavimo tipą. Taigi investicijas galima suskirstyti į investicijas į plyną lauką, kai investuojama į naujo statinio statybą ir įrengimą plyname lauke. Antras investavimo tipas – susiliejamai ir įsigijimai. Susiliejamai atveju sukuriamas nauja įmonė, kurioje sujungiamos įmonės bei tikimasi ilgalaikės naudos. Tokios investicijos priimančioje šalyje dažnai traktuojamos kaip strateginės investicijos, pavyzdžiui, naftos gavybos ir perdirbimo srityje, atominės energetikos ar dujų gavybos ir tiekimo srityse. Įsigijimo atveju įsigijama įmonė ar jos dalis, suteikiant galimybę daryti įtaką priimančios įmonės sprendimus. Tiek įsigijimai, tiek įmonių susiliejamai investicijas priimančioje šalyje dažnai vyksta privatizacijos metu. Susiliejamų ir įsigijimų alternatyva – bendrų vietinio ir užsienio kapitalo įmonių steigimas. Investicijų skatinimo politiką veikia valstybės nacionalinė politika, kuri gali būti skirstoma į liberaliąją, reguliuojamąją bei mišriąją. Nacionalinė politika formuojama atsižvelgiant į siekiamus ekonominius ir socialinius tikslus, kurie paprastai apima nedarbo mažinimą, smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrą, eksporto skatinimą, tarpreigioninių skirtumų mažinimą bei pramonės plėtros skatinimą. Šiuo metu daugelyje šalių vykdoma liberali nacionalinė politika, kai pereinama prie laisvosios rinkos režimo, aktyviai vykdoma investicijų skatinimo politika, vykdoma laisvoji prekyba. Tačiau kai kurios valstybės, tarp jų ir Lietuva, net ir skatindamos užsienio investicijas, nėra sukūrusios bendro užsienio investicijų skatinimo mechanizmo. Reguluojamas politinis režimas nėra labai populiarus dėl neaiškios reguliavimo ribos ir dažniausiai asocijuojasi su totalitariniu valdymu. Be to, užsienio investuotojai nėra linkę rinktis valstybę, kurioje nėra lanksčių įstatymų. Tačiau vienaip ar kitaip net ir vykstant liberalią politiką, įvedamos „taisyklės“ užsienio investuotojams. Reguliavimas išreiškiamas reglamentais, direktyvomis, tarptautiniais dvišaliais ar daugiašaliais susitarimais. Vykstant liberalią valstybės politiką ir įgyvendinant minėtas reguliavimo priemones sukuriamas mišrioji politika, kuri padeda valstybei kryptingai skatinti TUI. Kadangi TNCs įgyvendindama savo tikslus „renkasi“ potencialią investicijas priimančią šalį pagal jos vykdomą politiką, galima teigti, jog nacionalinė politika daro netiesioginę įtaką TNCs siekiamiems tikslams. Taigi TNCs, įgyvendindama savo siekiamus tikslus bei atsižvelgdama į investicijų politiką, renkasi tinkamiausią investavimo formą, t. y. plyno lauko investicijas, susijungdama ar privatizacijos metu įsigydama įmones bei steigdama bendras įmones kartu su vietinio verslo atstovais. Privatizuojant ir liberalizuojant įvairias pramonės šakas, taikomos rinkose sukurtos skatinamosios intervencijos priemonės, užtikrinančios sąžiningas konkurencijos sąlygas, kuriomis naujai privatizuotoms įmonėms užkertamas kelias įsitraukti į veiklą ribojančias situacijas ir užkertant kelią vietinių suinteresuotų grupių politiniams konfliktams (Bartels 2009; Levi-Faur, Jordana 2005; Vogel 1996). Skatinamosios intervencijos priemo-

nės priskiriamos reglamentavimo priemonėms, kuriomis sukuriama investicijų skatinimo mechanizmas. Tokiu būdu investicijas skatinant „apribojimo“ priemonėmis, TUI pritraukiamos kryptingai – į problemines verslo šakas ar probleminius regionus. Todėl galima teigti, jog aiškiai suformuota investicijų politika, apimanti tiek paskatas, tiek apribojimus / reglamentavimą, tiesiogiai veikia užsienio investicijų intensyvumą. Apibendrinant pažymėtina, kad užsienio intensyvumą lemia dvi pusės: iš valstybės pusės – investicijų politika, o iš TNCs – pasirinkta investavimo forma. Pateiktas teorinis užsienio investicijų skatinimo politikos modelis (1 pav.) remiasi atlikta teorine valstybės politikos ir užsienio investicijų intensyvinimo priemonių analize.

9. Išvados

Beveik visos vyriausybės, nepriklausomai nuo jų politinės orientacijos, aktyviai vykdo politiką tarptautinio verslo atžvilgiu. Valstybės pasirinkta užsienio kapitalo intensyvinimo politika, taikomos priemonės tarptautinėms kompanijoms sudaro sąlygas, naudojant vietinę darbo jėgą, žemę ir kapitalą, integruotis į vietinę rinką, plėsti gamybą. Tačiau valstybės politikos formavimas nevienareikšmiškai vertinamas ir tarptautiniu lygiu:

1. Išskiriami pagrindiniai politikos požiūriai į TUI skatinimą: liberalusis, reguliuojamasis ir mišrusis.

2. Liberalizmas – labiausiai paplitusi tarptautinės ekonomikos sistema. Liberaliosios teorijos pažymi, kad esama tarptautinė rinkos struktūra suteikia palankiausias sąlygas besivystančių ir pereinamojo laikotarpio šalių ekonomikos plėtrai. Kadangi užsienio investicijų intensyvumas auga tik kai šalis yra atvira, liberalai ragina valstybes formuoti TUI skatinimo politiką neatsižvelgiant į galimą užsienio investuotojų neigiamą poveikį šaliai. Neoliberalios ekonomikos sąlygomis valstybės vaidmuo privatizacijos metu sumažėja, nyksta valstybės reguliavimas, mokesčiai ir valstybės išlaidos mažėja.

3. Per intensyvi TUI skatinimo politika kelia grėsmę rinkos pusiausvyrai, t. y. visišką valstybės nesikišimą į rinką ir rinkos nekontroliavimą sudaro galimybę sudaryti anarchijai. Be to, nereguliuojama tarptautinė prekyba ir tarptautinio kapitalo judėjimas labiau skatina nei silpnina tarptautinę nelygybę, nebent vykdant reformas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu.

4. Vertinant TUI pozityvių ir negatyvių poveikių priimančiai šaliai santykį, teigiamo TUI poveikio modelis tampa nebe toks populiarus. Priimančiose šalyse nacionalinis reguliavimas TNCs atžvilgiu tiesiogiai siejasi su vietinių investicijų skatinimo politika, kūrimu ir vidaus pajėgumų modernizavimu. Pagal tarptautinę teisę valstybė gali visiškai kontroliuoti įeinančius TUI srautus, taikyti tam tikrus reikalavimus ir kontroliuoti teises užsienio in-

vestuotojams, šioms kuriant verslą priimančios valstybės teritorijoje. Kontrolės priemonės TNCs atžvilgiu gali apimti tiek visus, tiek atsikūrusio verslo sektorius. Tačiau kai kuriais atvejais reguliavimas padidina riziką ir išlaidas plėtoti verslą TUI priimančioje šalyje. Be to, vyriausybės politikos tiesioginių užsienio investicijų atžvilgiu poveikio įplaukoms nėra apibrėžtas.

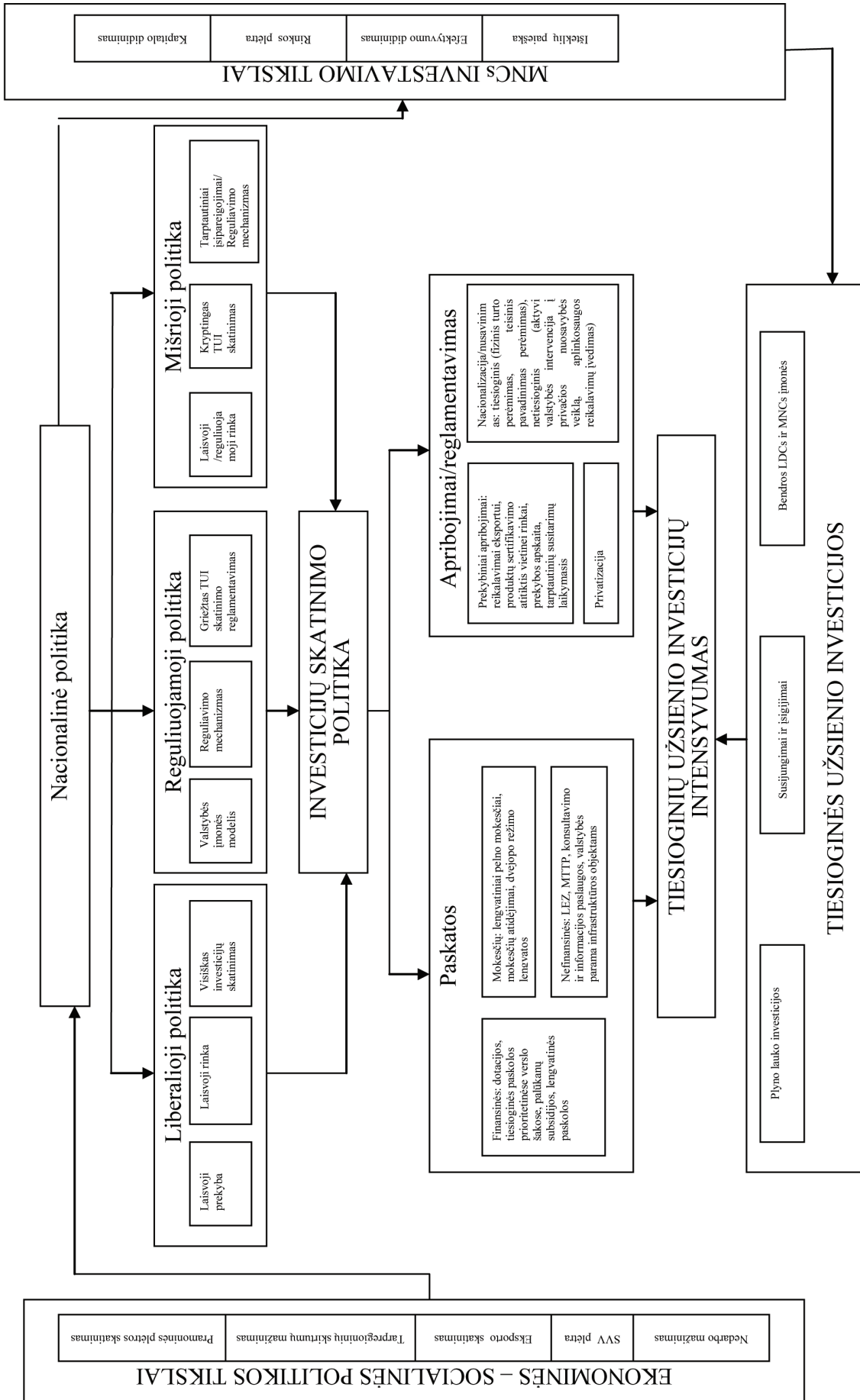
5. Reguliavimo taikymas gali būti dviprasmiškai suprastas užsienio investuotojų, nes nėra vienodai suformuotos reguliavimo sampratos. Tačiau plačiąja prasme reguliavimas apibrėžiamas kaip teisinė forma, apimanti visus socialinės kontrolės mechanizmus, įskaitant ir privatų sektorių. Iš tiesų jis apima ne tik mechanizmus, kuriais reguliuojama valstybės vykdoma veikla, tokių kaip socialinių normų gerinamas arba tiesioginis rinkos elgesio modifikavimas.

6. Reguliavimas per dvišalius ir daugiašalius susitarimus vyksta tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu. Vis dėlto prekybos barjerai trečiosioms šalims sukuria neveiksmingumą, nukreipia išteklius iš produktyvesnių gamintojų / vartotojų, didėja maisto kainos, o tai sudaro nepalankias sąlygas galutiniam produkto vartotojams. Tačiau pačios būdamos apsaugotos nuo pigesnio importo, užsienio kompanijos, atitinkančios vietinės rinkos poreikius, sektoriuje gali pasinaudoti didele grąža.

7. Privatizuojant į laisvąją rinką įvedamos naujos reguliavimo taisyklės, skatinamosios intervencijos priemonės TUI pritraukti ir užtikrinančios sąžiningą konkurencijos sąlygas. Tačiau privatizacijos metu pritrauktos TUI – vienas kontraversiškesnių objektų formuojant TUI politiką, nes TUI susijusios su valstybei priklausiusių įmonių įsigijimu. Susijungimų ir susiliejamų metu bendra investicijų apimtis lieka nepakitusi. Privatizacijos laikotarpiu natūralios monopolijos – valstybės monopolis – keičiamas privačiu monopoliumi. Taigi privatizacija turėtų vykti kartu su prekybos liberalizavimu ir konkurencijos politikos formavimu, tokiu būdu užkertant kelią monopolijos galios stiprinimui ir jos piktnaudžiavimui bei monopolizuotos rinkos įsitvirtinimui. Siejamų su privatizacija TUI teigiamas poveikis išlieka trumpuoju laikotarpiu, o vėliau privatizavimo sutartys po pirminio įsigijimo turėtų būti tikslinamos, papildomos dėl tolesnio investavimo.

8. Teorinis užsienio investicijų skatinimo politikos modelis yra bendrojo pobūdžio. Atskiroms šalims ar regionams būtina modelio adaptacija atsižvelgiant į vietinės rinkos sąlygas. Remiantis teoriniu modeliu galimi tolesni moksliniai tyrimai ir, adaptavus modelį konkrečiai šaliai ar regionui, galimas užsienio intensyvumo vertinimas.

Kad ir kaip būtų, užsienio kapitalo srautus į valstybę lemia ne tik jos ekonominis išsivystymas, bet ir politiniai šalies sprendimai. Norėdama pritraukti TUI arba kryptingai panaudoti teikiamą kitų šalių finansinę paramą, šalis šeimininkė turi įgyti ekonominių šalies valdymo įgūdžių.

I pav. Užsienio investicijų skatinimo politikos teorinis modelis

Fig. 1. The theoretical model of investment policy

Literatūra

- Al-Khalifa, L. A. 2010. *Foreign Direct Investment in Bahrain: summary of doctoral dissertation*. The University of Leeds.
- Baldwin, R. 2008. Regulation lite: the rise of emissions trading, *Regulation and Governance* 2(2): 193–215.
- Banga, R. 2003. Impact Of government policies and investment agreements on FDI inflows, in *Working Paper 116(November) Indian Council for Research on International Economic Relations*.
- Bartels, F. L. 2009. *FDI Policy Instruments: Advances and Disadvantages*. UNID research paper 01/2009 42 pg.
- Bassem, B. S. 2009. Governance and performance of microfinance institutions in Mediterranean countries, *Journal of Business Economics and Management* 10(1): 31–43. doi:10.3846/1611-1699.2009.10.31-43
- Bernatonytė, D; Normantienė, A. 2007. Estimation of importance of intra-industry trade, *Inžinerine Ekonomika – Engineering Economics* 3: 25–34.
- Bivainis, J. 2005. Lietuvos valstybės išlaidų masto ir struktūros lyginamieji vertinimai, *Technological and Economic Development of Economy* 10(2): 71–77.
- Black, J. 2001. Decentring regulation: understanding the role of regulation and self regulation in a post-regulatory world, *Current Legal Problems* 54: 103–47.
- Black, J. 2002. Critical reflections on regulation, *Australian Journal of Legal Philosophy* 27: 1–35. doi:10.1093/clp/54.1.103
- Blomstorm, M. A.; Lipsey, R.; Robert, E.; Marco, Z. 1996. Is fixed investmetn the key to economic growth? *Quartely Journal of Economics* 111(1): 269–276
- Blomstorm, M. A.; Kokko, A. 2002. *The Economic of Foreign Direct Investment Incentives*. Working Paper 9489. NBER Working Paper Series. 26 p.
- Bora, B. (Ed.). 2002. *Foreign Direct Investment: Research Issues*. London: Routledge. 324 p.
- Braithwaite, J. 2008. *Regulatory Capitalism: How it Works, Ideas for Making it Work Better*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Braithwaite, J.; Drahos, P. 2000. *Global Business Regulation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Caves, R. E. 1971. International corporations: the industrial economics of foreign investment, *Economica* 38(149): 1–27. doi:10.2307/2551748
- Čegytyė, O.; Miečinskienė, A. 2009. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas, *Mokslas – Lietuvos ateitis* 1(3): 9–12. doi: 10.3846/1611-1699.2009.10.15-30
- Dicken, P. 2002. Places and Flows: Situating International Investment, *The Oxford Handbook of Economic Geography*, 275–292.
- Dumludag, D. 2009. An analysis of the determinants of foreign direct investment Turkey: the role of the institutional context, *Journal of Business Economics and Management* 10(1): 15–30. doi:10.3846/1611-1699.2009.10.15-30
- Dunning, J. H. 1993. *Studies in International Investment*. London: Allen and Unwin.
- Geroski, P. A. 1992. Vertical relations between firms and industrial policy, *Economic Journal* 102(401): 138–147. doi:10.2307/2234859
- Gilardi, F. 2005. The institutional foundations of regulatory capitalism: the diffusion of independent regulatory agencies in Western Europe, *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences* 598: 84–101. doi:10.1177/0002716204271833
- Gilardi, F.; Jordana, J.; Levi-Faur, D. 2007. Regulation in the age of governance: the diffusion of regulatory agencies across Europe and Latin America, in Graeme A. Hodge (Ed.). *Privatization and Market Development*. Cheltenham: Edward Elgar, 127–147.
- Hoekman, B.; Saggi, K. 2000. Assesing the case for extending wto disciplines on investment-related policies, *Journal of Economic Integration* 15(4): 630–653
- Jakutis, A; Kazlovas, V. 2006. Lietuvos ūkio ir verslo analizė, *Verslas: teorija ir praktika [Business: Theory and Practice]* 7(3): 163–167.
- Kerwin, C. 1994. *Rulemaking: How Government Agencies Write Law and Make*. Washington DC: Congressional Quarterly Press.
- Kofele-Kale, N. 1992. The political economy of foreign direct investment: a framework for analyzing investment laws and regulations in developing countries, *Law and Policy in International Business* 23(2-3): 619–671.
- Korsakaitė, D. 2006. Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas, *Ekonomika* 76: 36–53.
- Levi-Faur, D. 2003. The politics of liberalization: privatisation and regulation-forcompetition in Europe's and Latin America's telecoms and electricity industries, *European Journal of Political Research* 42(5): 705–740. doi:10.1111/1475-6765.00101
- Levi-Faur, D.; Jordana, J. 2005. The rise of regulatory capitalism: the global diffusion of a new order, *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences* 598(1): 67–82.
- Majone, G. 1997. From the positive to the regulatory state, *Journal of Public Policy* 17: 139–67. doi:0.1017/S0143814X00003524
- Majone, G. 1999. Theregulatorystateanditslegitimacyproblems, *West European Politics* 22: 1–24. doi:10.1080/01402389908425284
- Majone, G. 2001. Two logics of delegation. Agency and fiduciary relations in EU governance, *European Union Politics* 2(1): 103–121. doi:10.1177/1465116501002001005
- Markusen, J. R.; Bora, B. 2002. Part II: Structural issues related to the impact on FDI, FDI and trade, *Foreign Direct Investment* 93–112.
- Moran, M. 2003 *The British Regulatory State: High Modernism and Hyper Innovation*. Oxford: Oxford University Press.
- Nunnenkamp, P.; Spatz, J. 2002. Determinants of FDI in developing countries: has globalization changed the rules of the games?, *Kiel institute for World Economics*, 1–31.
- Prasad, E.; Rajan, R.; Subramanian, A. 2007. *Foreign Capital And Economic Growth*. Working paper series No 13619. Cambridge, Mass: National Bureau of Economic Research. 62 p.

- Peters, G. B. 2002. Policy instruments and public management: bridging the gaps, *Journal of Public Administration Research and Theory* 10(1): 35–45.
- Power, M. 2007. *Organized Uncertainties: Designing a World of Risk Management*. Oxford: Oxford University Press.
- Raipa, A. 2010. Viešojo valdymo teorijų ir modelių interpretavimas, *Viešoji politika ir administravimas* 31: 155–156.
- Sharkansky, I. 1982. *The United States Revisited: A Study of a Still Developing Country*. New York: Longman.
- Spero, J. E.; Hart, J. A. 2009. *Politics of International Economic Relations*. USA, Boston: Wadsworth. 475 pp.
- Taylor, J. B. 2000. Reassessing discretionary fiscal policy, *Journal of Economic Perspectives* 14(3): 21–36.
- Tvaronavičienė, M.; Kalašinskaitė, K.; Šimelytė, A. 2009. Review of approaches towards FDI: driving forces and plausible consequences, *Socialinių mokslų studijos* 2(2): 7–28.
- Tvaronavičienė, M.; Grybaitė, V. 2007. Impact of Lithuanian economy: insight into development of main economic activities, *Journal of Business Economics and Management* 8(4): 285–290.
- Tvaronavičienė, M.; Korsakienė, R. 2007. The role of government in implementation of innovation: a case of Lithuania, *Verslas: teorija ir praktika* [Business: Theory and Practice] 8(1): 9–13.
- Vogel, S. 1996. *Freer Markets, More Rules: Regulatory Reform in Advanced Industrial Countries*. Ithaca: Cornell University Press.
- World Investment Report 2003*. FDI Policies for Development: National and International Perspective.

Romualdas GINEVIČIUS. Prof., Dr Habil, Head of the Department of Enterprise Economics and Management, construction engineer and economist. The author of more than 350 research papers and over 20 scientific books; Editor-in-Chief of the “Journal of Business Economics and Management” (located in ISI database “Web of Science”) and the journal “Business: Theory and Practice”. Research interests: organization theory, complex quantitative evaluation of social processes and phenomena.

Agnė ŠIMELYTĖ. PhD student of Business and Administration at Vilnius Gediminas Technical University, Faculty of Business Management, Department of Economics and Management of Enterprises. Research interests: foreign direct investments, government policy, incentives toward FDI.